

ОСВІТНЯ ТА НАУКОВА
СПАДЩИНА

акад. о. Івана Луцького

(наукові читання)

УДК 001.891:9299(477)

Рекомендовано до друку Вченою радою Університету
Короля Данила (протокол №7 від 26 лютого 2026 року)

Освітня та наукова спадщина акад. о. Івана Луцького
(наукові читання) : зб. матеріалів. Івано-Франківськ :
Симфонія форте, 2026. 218 с.

ISBN 978-617-8850-10-4

Збірник матеріалів «Наукові читання, присвячені пам'яті акад. о. Івана Луцького» є науковим виданням, що об'єднує доповіді, статті та дослідницькі розвідки, представлені в межах наукового заходу, присвяченого вшануванню пам'яті видатного українського науковця, педагога, духовного діяча та організатора університетської освіти.

У збірнику висвітлюються ключові напрями наукової та освітньої діяльності отця-академіка, аналізується його внесок у розвиток національної освіти, правової культури, духовно-моральних засад державотворення, а також розглядається значення його спадщини для сучасного українського суспільства. Окрему увагу приділено проблемам формування національної еліти, поєднанню християнських цінностей і наукового знання, розвитку університетської традиції та вихованню молоді в умовах суспільних трансформацій.

Видання адресоване науковцям, викладачам, здобувачам вищої освіти, аспірантам, а також усім, хто цікавиться історією української освіти, духовної думки та сучасними викликами державотворення.

© ЗВО «Університет Короля Данила», 2026

© В-во «Симфонія форте», 2026

УДК 347.1:342.7

Пушка Діана Михайлівна

*асистент кафедри права
імені академіка УАН о. Івана Луцького,
помічниця проректора
з соціальної та профорієнтаційної роботи
ЗВО «Університет Короля Данила»
Івано-Франківськ, Україна*

Науковий керівник:

Бабецька Іванна Ярославівна,

*кандидатка юридичних наук,
доцент кафедри права
імені академіка УАН о. Івана Луцького
ЗВО «Університет Короля Данила»
Івано-Франківськ, Україна*

**ВИЗНАННЯ ОСОБИ БЕЗВІСНО ВІДСУТНЬОЮ
В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ:
ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ЗА ЦИВІЛЬНИМ КОДЕКСОМ
УКРАЇНИ 2003 РОКУ ТА ПРОЄКТОМ ЦИВІЛЬНОГО
КОДЕКСУ УКРАЇНИ 2026 РОКУ**

Повномасштабна збройна агресія росії проти України спричинила безпрецедентне зростання кількості осіб, місцеперебування яких є невідомим унаслідок бойових дій, окупації територій, насильницьких зникнень або вимушеного переміщення. У цих умовах особливої актуальності набуває інститут визнання фізичної особи безвісно відсутньою як правовий механізм захисту майнових, сімейних і соціальних прав членів сім'ї такої особи.

Водночас чинне цивільне законодавство України було сформоване в умовах мирного часу, що зумовлює потребу переосмислення відповідних норм з урахуванням реалій воєнного стану та сучасних законодавчих ініціатив, зокрема проекту нового Цивільного кодексу України 2026 року.

Відповідно до статті 43 Цивільного кодексу України

фізична особа може бути визнана судом безвісно відсутньою, якщо протягом одного року в місці її постійного проживання відсутні будь-які відомості про місце її перебування. Початок перебігу цього строку визначається з дня отримання останніх відомостей про особу, а у разі неможливості встановлення такого дня — з першого числа місяця, що настає після місяця отримання останніх відомостей, або з 1 січня наступного року.

Процедура визнання фізичної особи безвісно відсутньою регулюється нормами Цивільного процесуального кодексу України та здійснюється в порядку окремого провадження. Заява подається заінтересованою особою і повинна містити обґрунтування мети визнання, опис обставин зникнення особи, а також докази вжиття заходів щодо встановлення її місцеперебування. Судове рішення про визнання особи безвісно відсутньою має значення юридичного факту та є підставою для встановлення опіки над майном такої особи, реалізації певних соціальних прав членів її сім'ї, а також вирішення інших цивільно-правових питань.

Водночас зазначений механізм є формалізованим і жорстко прив'язаним до річного строку відсутності відомостей, що в умовах війни часто не відповідає потребам постраждалих осіб.

Паралельно з цивільно-правовим інститутом безвісної відсутності в Україні діє спеціальний правовий режим, передбачений Законом України «Про правовий статус осіб, зниклих безвісти за особливих обставин». Цей статус застосовується до осіб, зникнення яких пов'язане зі збройним конфліктом, бойовими діями, тимчасовою окупацією території або надзвичайними ситуаціями.

Особа визнається зниклою безвісти за особливих обставин з моменту внесення відповідних відомостей до Єдиного реєстру осіб, зниклих безвісти. Такий статус спрямований насамперед на організацію розшуку, ідентифікацію та міжвідомчу координацію, але він не замінює судового визнання

особи безвісно відсутньою у розумінні цивільного законодавства та не породжує автоматичних цивільно-правових наслідків.

Таким чином, у правовій системі України фактично співіснують два різні інститути, які мають різну мету та юридичну природу, що в умовах війни часто створює правову невизначеність для родичів зниклих осіб.

В умовах введення воєнного стану, актуальним є питання визнання особи безвісно відсутньою. Умовами для визнання фізичної особи безвісно відсутньою за діючим ЦК 2003 року є:

- фізична особа відсутня за місцем свого постійного проживання протягом одного року;
- заінтересованим особам нічого не відомо про місце її перебування протягом одного року;
- вжиті заходи для встановлення місця перебування фізичної особи не дали результатів;
- питання, заради яких заявник просить визнати фізичну особу безвісно відсутньою, є юридично важливими та не можуть бути вирішені без такого визнання [1].

Безвісна відсутність – це посвідчення в судовому порядку тривалої відсутності фізичної особи в місці її постійного проживання за умов, якщо не вдалося встановити місце її знаходження (перебування).

Справа про визнання фізичної особи безвісно відсутньою розглядається судом в порядку окремого провадження за місцем проживання заявника або за останнім відомим місцем проживання (перебування) фізичної особи, місце перебування якої невідоме, або за місцем знаходження її майна – місце розгляду справи обирає заявник. Законодавство не визначає кола осіб, які можуть бути заявниками по даній справі. Ними можуть бути діти, один з подружжя, батьки, будь-які члени сім'ї, кредитори або інші зацікавлені особи, в тому числі і юридичні особи.

У разі визнання доводів заявника обґрунтованими суд ухвалює рішення про визнання фізичної особи безвісно відсутньою. Є випадки, коли після визнання особи безвісно відсутньою з'являються відомості про її знаходження. Це є підставою для скасування рішення суду. Правовими підставами для скасування рішення суду про визнання особи безвісно відсутньою є: поява в місці постійного проживання; одержання відомостей про місце перебування фізичної особи (ст. 45 Цивільного кодексу України). Особа, щодо якої було прийнято рішення суду про визнання її безвісно відсутньою, має право звернутися до суду із заявою про скасування такого рішення суду. Суд, одержавши відповідну заяву, призначає справу до слухання з участю цього громадянина, заявника та інших заінтересованих осіб і скасовує своє попереднє рішення про визнання громадянина безвісно відсутнім.

Така заява може розглядатися судом за місцеперебуванням особи або судом, який ухвалив рішення про визнання особи безвісно відсутньою (ст. 45 Цивільного кодексу України та ст. 309 Цивільно-процесуального кодексу України) [2].

Порядок визнання фізичної особи безвісно відсутньою передбачений статтею 43 ЦК України: фізична особа може бути визнана судом безвісно відсутньою, якщо протягом одного року в місці її постійного проживання немає відомостей про місце її перебування. У разі неможливості встановити день одержання останніх відомостей про місце перебування особи початком її безвісної відсутності вважається перше число місяця, що йде за тим, у якому були одержані такі відомості, а в разі неможливості встановити цей місяць - перше січня наступного року. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (ДДУВС, 23.11.2018) 43 Порядок визнання фізичної особи безвісно відсутньою встановлюється Цивільним процесуальним кодексом України [4]. Т. В. Встановлення умов оголошення фізичної особи померлою і моменту, з якого настають

відповідні наслідки, є принциповими питаннями вітчизняної практики правозастосування. Необхідно зважати і на те, що сучасна практика свідчить про існування випадків, коли особи, які були оголошені померлими, згодом були визнані живими, є достатньо рідкісними [3].

Фізична особа, яка пропала безвісти у зв'язку з воєнними діями, збройним конфліктом, може бути оголошена судом померлою після спливу двох років від дня закінчення воєнних дій. З урахуванням конкретних обставин справи суд може оголосити фізичну особу померлою і до спливу цього строку, але не раніше спливу шести місяців.

Підходи проекту Цивільного кодексу України 2026 року мають інше нормативне значення. Проект Цивільного кодексу України (Кодекс права приватного) [5], зареєстрований у Верховній Раді України у 2026 році, є масштабною спробою кодифікації приватного права з урахуванням сучасних соціальних і правових викликів. Хоча остаточний текст положень щодо визнання фізичної особи безвісно відсутньою ще перебуває у стадії доопрацювання, аналіз супровідних матеріалів і законодавчих ініціатив свідчить про намір законодавця адаптувати цей інститут до умов воєнного стану.

Зокрема, у парламентських і експертних колах обговорюються пропозиції щодо запровадження спеціального порядку визнання безвісно відсутніми військовослужбовців та осіб, які зникли під час виконання завдань в умовах бойових дій. Передбачається можливість відступу від жорсткого річного строку та визнання особи безвісно відсутньою на підставі документів службового розслідування або офіційних повідомлень компетентних органів.

Зокрема, у проекті передбачено статтю 49 «Визнання фізичної особи безвісно відсутньою» [5]. Згідно цього, фізичну особу суд може визнати безвісно відсутньою, якщо протягом одного року в її постійному осідку (місці проживання) немає відомостей про її місце перебування. У

разі неможливості встановлення дня одержання останніх відомостей про місце перебування фізичної особи початком її безвісної відсутності вважається перше число місяця, наступного за місяцем, у якому одержано такі відомості, а в разі неможливості встановлення такого місяця – 1 січня наступного року.

А порядок визнання фізичної особи такою, що зникла безвісти за особливих обставин визначається статтею 50 проекту, де вказано «порядок визнання фізичної особи такою, що зникла безвісти за особливих обставин, визначає закон» [5].

Такі підходи свідчать про тенденцію до гуманізації та гнучкості цивільно-правового регулювання, а також про спробу узгодити інститут безвісної відсутності з реаліями збройного конфлікту.

Порівняльний аналіз і проблемні аспекти. Порівняння чинного Цивільного кодексу України 2003 року [2] та проекту Цивільного кодексу 2026 року [5] дозволяє зробити висновок про поступовий перехід від формального, універсального підходу до диференційованого регулювання з урахуванням особливих обставин зникнення особи. Якщо чинне законодавство базується на однаковому річному строку незалежно від причин відсутності, то нові законодавчі ініціативи орієнтовані на врахування воєнного фактору як юридично значущої обставини. Водночас відсутність чіткої інтеграції між статусом особи, зниклої безвісти за особливих обставин, і цивільно-правовим інститутом безвісної відсутності залишається проблемною та потребує комплексного нормативного вирішення.

Інститут визнання фізичної особи безвісно відсутньою є важливим елементом цивільного права України, значення якого суттєво зросло в умовах воєнного стану. Чинний Цивільний кодекс України забезпечує базовий механізм судового визнання, однак не повною мірою відповідає

потребам воєнного часу. Проект Цивільного кодексу України 2026 року та супровідні законодавчі ініціативи демонструють прагнення адаптувати цей інститут до сучасних реалій шляхом запровадження спеціальних правил для осіб, зниклих унаслідок бойових дій. Подальший розвиток законодавства у цій сфері має бути спрямований на забезпечення балансу між правовою визначеністю та захистом прав постраждалих осіб і їхніх сімей.

Список використаних джерел

1. Визнання особи безвісно відсутньою URL : <https://i.factor.ua/ukr/law-54/section-296/article-5264/>.
2. Цивільний кодекс України : Закон України від 16 січня 2003 р. № 435-IV (станом на 6 вересня 2018 р.) *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40–44. Ст. 356. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.
3. Порядок визнання фізичної особи безвісно відсутньою або оголошення її померлою URL: <http://er.dduvs.in.ua/bitstream/123456789/2241/1/19.pdf>.
4. Цивільний процесуальний кодекс України : Закон України від 18 березня 2004 р. № 1618-IV URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text>
5. Проект Цивільного кодексу України (Кодекс приватного права) № 14394 від 22 січня 2026 р. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/Card/69528>.